

ДИАГНОСТИКА НА ЗНАНИЯТА И УМЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ В XII КЛАС ВЪРХУ СТИХОТВОРЕНИЕТО „ВЯРА“ ОТ НИКОЛА ВАПЦАРОВ

Заприна Глушкова

Средно училище „Никола Вапцаров“ – Хаджидимово

Резюме. Статията проследява опита на учителя да промени гледната точка към преподаването и изучаването на поезията на Вапцаров – тя е белязана с висока реторика, но дори и най-приповдигнатите фрази не прикриват вътрешния размисъл за човека, за неговите ценностни опори, за живота, в който е негацията, но не само... и творчеството, обичта и вярата.

Keywords: test; text; argumentation; education

Обучението по български език и литература в гимназиалния етап, и по-конкретно в XII клас, е от особено важно значение, защото е свързано не само с подготовката за предстоящия задължителен зрелостен изпит, но и с усилията, насочени към цялостното личностно развитие на учениците. Един от основните проблеми в обучението по български език и литература в съвременното училище е свързан с мотивацията за четене, с развитието на уменията за анализ на художествен текст и с трудностите при създаване на собствен аргументативен текст.

В обучението по български език и литература проблемът за проверката и оценката на знанията и уменията е особено актуален в последните години, когато резултатите от държавния зрелостен изпит до голяма степен са показател за нивото на обучение. Търсят се нови средства за проверка на придобитите знания, защото една оценка е полезна само когато дава ясна представа на ученика за степента на неговата подготовка.

За да се превъзмогнат трудностите в процеса на обучение и да се постигнат поставените цели, е важно оценката да бъде възможно най-обективна. Това предполага тя да е резултат от диагностичен анализ, който обобщено да отразява в качествено и в количествено отношение степента на придобитите знания и умения. Ето защо в настоящата статия предлагам *модел за изследване на знанията и уменията на учениците в дванадесети клас върху стихотворението „Вяра“ от Никола Вапцаров*, като диагностицирам равнището на

постиженията. Обект на настоящата статия е учебният процес по литература, свързан с усвояване творчеството на Никола Вапцаров, предмет – постиженията (знанията, уменията и компетентностите), които учениците от дванадесети клас придобиват в хода на изучаване на стихотворението „Вяра“ от Никола Вапцаров. В изследването участват ученици от XII клас на СУ „Никола Вапцаров“ – гр. Хаджидимово. Обхванати са 28-те ученици от XII клас през учебната 2014/2015 г. Изследването бе направено през периода февруари – март 2015 г. Поставих си за **цел** да се констатира както постиженията, така и евентуалните слабости на учениците от XII клас по литература с оглед изучаване творчеството на Никола Вапцаров и конкретно на стихотворението „Вяра“, като представителна творба в българската литература.

Литературните компетентности се изразяват в разбиране на условия характер на художествената творба, знания за автора и произведението, за епохата, в която е създадено, умения за интерпретиране на художествения смисъл. Особено важни са компетентностите за изграждане на писмен аргументативен текст. Те включват знания за структурата на литературното есе и интерпретативното съчинение, както и продуктивни умения за създаването на аргументативен текст с ясно заявена теза, адекватна на поставената тема, целенасочена и задълбочена аргументация, логически последователни изводи, ясно обособени и смислово обвързани композиционни части.

Езиковите компетентности се изразяват във владение и прилагане нормите на българския книжовен език: правописна, пунктуационна, граматична, лексикална, стилистична.

Социокултурните компетентности включват знания за историческата епоха, за културните процеси, както и умения за интерпретиране на проблема в по-широк аспект по пътя на асоциативни препратки.

Системата от **критерии**, по която се провежда диагностичното изследване, включва:

- знания;
- рецептивни умения;
- продуктивни умения.

Показателите, по които съм измерила посочените критерии, представям в таблица 1.

Таблица 1

Критерии	Показатели	Степен на усвоеност	Измерители
1. Знания	– Знания за живота и творчеството на Никола Вапцаров. – Знания за стихотворението „Вяра“ (творческа история, жанр,	– много под средно равнище – под средно равнище – средно	Точков бал от теста (по 1 точка за всеки верен отговор;

1. Знания	композиция, съдържание).	равнище – над средно равнище – много над средно равнище	0 точки за неверен отго- вор; 0 точки за задача без отговор)
2. Рецеп- тивни умения	– Умения за откриване на възлови нравствени конфликти в художестве- ния текст. – Умения за възприемане на идейно- емоционалните послания на творбата. – Умения за осмисляне по асоциати- вен път на универсалната философ- ска и нравствена проблематика на стихотворението.	– много под средно равнище – под средно равнище – средно равнище – над средно равнище – много над средно равнище	Точков бал от теста (по 1 точка за всеки ве- рен отговор; 0 точки за неверен отго- вор; 0 точки за задача без отговор)
3. Про- дуктивни умения (30 т.) 3.1. Лите- ратурни компетен- ности (10 т.)	– Прилага знания за условия харак- тер на художествената литература (2 т.). – Прилага знания за автора и твор- бата и свързаните с тях процеси в българската литературна история (2 т.); – Прилага знания за строежа и функционирането на художествената творба и умения за изясняване на проблема (3 т.). – Прилага знания за интерпретиране на художествения смисъл (3 т.).	– много под средно равнище – под средно равнище – средно равнище – над средно равнище – много над средно равнище	Точков бал от интерпрета- тивно съчине- ние
3.2. Компе- тентности за изграж- дане на аргумента- тивен текст (12 т.)	– Умее да създава теза, съответства- ща на формулирания проблем (3 т.). – Умее да създава целенасочена и задълбочена аргументация (3 т.). – Умее да създава логически после- дователна аргументация (3 т.). – Умее да създава ясно обособе- ни, логически последователни и смыслово обвързани композиционни части (3т.).	– много под средно равнище – под средно равнище – средно равнище – над средно равнище – много над средно равнище	Точков бал от интерпрета- тивно съчине- ние
3.3. Езико- ви компе- тентности (8т.)	– Владее и прилага на лексикал- на норма (2 т.). – Владее и прилага на граматич- на норма (2 т.). – Владее и прилага на правопис- на норма (2 т.). – Владее и прилага на пункту- ационна норма (2 т.).	– много под средно равнище – под средно равнище – средно рав- нище – над средно равнище – много над средно равнище	Точков бал от интерпрета- тивно съчине- ние

Изследователският инструментариум, с който съм работила, е:

– тест (вж. приложение 1)¹⁾;

– разработване на интерпретативно съчинение по избор върху една от следните теми:

– „Вярата, човекът и животът – основни битийни ценности в поезията на Вапцаров“;

– „Вярата като същност на живота в стихотворението „Вяра“.

При обработката на данните ще търся корелация между резултатите от теста и тези от интерпретативното съчинение, т.е. между рецептивните и продуктивните умения на учениците.

Измерването на продуктивните умения се осъществява чрез проверката и оценката на ученическите писмени работи – интерпретативно съчинение върху проблем от изучаваната художествена творба. Създаването на писмен аргументативен текст е самостоятелна продуктивна дейност, която включва изпълнението на няколко задачи, свързани с основните показатели, по които се изследват трите вида продуктивни критерия: литературна компетентност, компетентност за изграждане на аргументативен текст и езикова компетентност.

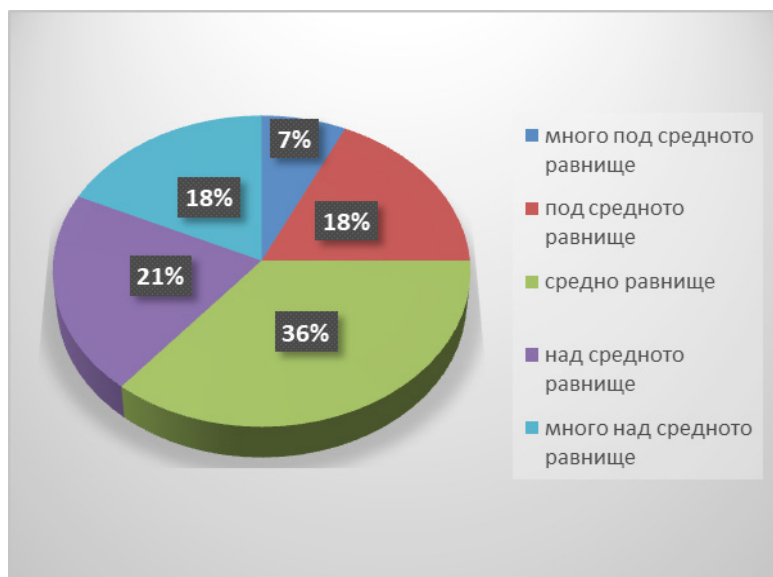
Оценката на писмените аргументативни текстове е съобразена с критериите за оценяване на интерпретативно съчинение (представени като шаблон). Всеки ученик разполага с критериите и съответните показатели. Работата по проверката и оценяването се оптимизира технически, като шаблонът е размножен предварително и се закрепя към всяка писмена работа. За всеки показател се записват получените точки, а в скобите се отбелязват отнетите точки. В самата писмена работа се записва кратка словесна рецензия. След проверката на учениците се възлага редактиране на показател или показатели, а не цялото съчинение. Тази редакция е различна за всеки ученик.

1. Тест. Тестът за проверка на знанията на учениците съдържа 20 задачи с избираем отговор. Всяка задача има един верен отговор. Тестът бе проведен след урок на тема „Вярата, човекът и животът – основни битийни ценности в поезията на Вапцаров“. Учениците бяха вече запознати с жизнения и творческия път на Никола Вапцаров, с доктрината на т.нар. „социалистически реализъм“, с екзистенциалната проблематика, която поезията на Вапцаров интерпретира, и конкретно – с идейно-емоционалното съдържание на стихотворението „Вяра“. Тестът бе апробиран в още една паралелка и чрез него бяха измерени и оценени постиженията на учениците.

За да осъществя количествен и качествен анализ на получените резултати и те да са съпоставими, използвах диаграми, графики, сравнителни таблици и статистически методи.

Броят на учениците, попаднали в категорията на средно равнище на усвояване на знанията, е 36%. Процентът на учениците от равнище много под средното (7%) е по-малък от процента на учениците под средно равнище

(18 %), който е по-малък от сбора от процентите на учениците от над и много над средно равнище. Получените резултати от теста, изразени в проценти, по степен на усвоеност на знанията и рецептивните умения са представени чрез кръгова диаграма (фиг. 1). Удовлетворително е, че всички ученици показаха умения да се справят в по-голяма или по-малка степен със задачите.

Фигура 1

Чрез данните от следващата таблица конкретизирах постиженията на дванадесетокласниците по всеки от въпросите. Това даде възможност да направя количествен и качествен анализ и да набележа мерки за оптимизиране на обучението там, където резултатите са най-слаби.

Таблица 2. Резултати на учениците от XII клас за всяка от задачите в теста и техните оценки

№ на ученика	Име на ученика	Брой точки, постигнати от учениците																				Общ брой точки	Оценка
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20		
		1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.	1т.		
1	Ангел	1	0	0	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	13	3,90
2	Анди	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	0	0	14	4,20
3	Ангелина	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	19	5,70
4	Антон	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	15	4,50

5	Атанас	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	0	0	1	1	0	1	12	3,60
6	Джевджет	1	1	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	1	1	0	0	0	1	0	0	8	2,00
7	Дима	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	16	4,80
8	Евдокия	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	19	5,70
9	Едвин	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	17	5,10
10	Елена	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	17	5,10
11	Елхан	0	1	1	1	0	0	1	1	1	0	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	14	4,20
12	Златка	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	0	0	0	1	0	1	0	1	0	11	3,30
13	Иван З.	1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1	0	0	1	0	0	0	1	1	1	13	3,90
14	Иван Ш.	1	1	0	1	0	1	1	1	0	1	0	0	1	0	1	0	1	1	0	0	11	3,30
15	Левент	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	0	0	0	1	1	1	1	0	13	3,90
16	Магдалена	0	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	17	5,10
17	Мария	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	19	5,70
18	Мартин	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0	1	0	0	0	1	1	0	1	0	0	8	2,00
19	Мустафа	1	1	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	10	3,00
20	Николай	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	0	0	1	1	1	1	1	14	4,20
21	Петя	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	19	5,70
22	Светослав Г.	0	0	1	0	1	0	1	1	0	1	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	10	3,00
23	Светослав Ч.	0	1	1	0	1	1	0	1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1	0	13	3,90
24	Фатме	1	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	0	15	4,50
25	Фикрет	0	1	1	1	0	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	0	1	1	1	12	3,60
26	Шанай	1	1	0	0	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	0	1	0	1	14	4,20
27	Юлияна	1	0	1	0	1	1	0	1	0	0	1	1	1	0	1	1	0	0	1	0	11	3,30
28	Яна	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	19	5,70
Брой решили зада- чата		19	22	19	22	20	22	17	26	14	20	25	11	22	17	21	19	19	22	21	13		
Брой нереши- ли зада- чата		9	6	9	6	8	6	11	2	14	8	3	17	6	11	7	9	9	6	7	15		
К(Р) % на решили- те зада- чата		68	79	68	79	72	79	61	93	50	71	89	39	79	61	75	68	68	79	75	46		

От направеното изследване констатирах, че 68% от учениците са отговорили правилно на първа задача, което показва, че имат знания за творчеството на Н. Вапцаров, което е свързано с конкретен период от развой на българската литература. Отговорилите правилно на втора и шеста задача са 79%, а на седма задача – 61%. С тези задачи бяха измерени знанията за поетическото творчество на поета. Резултатите от посочените четири задачи констатирах висок процент на успеваемост.

Знанията за специфичните особености на социалистическия реализъм, като направление в литературата, проверих чрез трета и пета задача, на която са отговорили правилно съответно 68% и 72%. На четвърта задача са дали верен отговор 79%, което показва знания за литературното направление и мястото на Никола Вапцаров в българския литературен живот. Вероятната причина за неправилните отговори по трите задачи е недостатъчно сериозно отношение към теста или подценяване на задачите в него.

Най-висок е процентът на учениците, справили се с осма и единадесета задача – съответно 93% и 89%. Това показва познаване на стихотворението „Вяра“. Констатацията от резултатите е, че учениците са запознати с творческата история и композицията на творбата. Малък процент от дванадесетокласниците са допуснали грешка, може би поради недостатъчно добро познаване на конкретните исторически факти, на контекста, в който е написано Вапцаровото стихотворение.

Резултатите от деветте задачи показват висок процент на учениците, които имат знания за жизнения и творчески път на Никола Вапцаров и конкретно за стихотворението „Вяра“. За да се постигнат още по-добри резултати, трябва да се повиши мотивацията на учениците за учене, да се обсъдят в часа отделните възможни отговори на всяка задача и да се обяснят отново.

Процентът на учениците, отговорили вярно на петнадесета и деветнадесета задача, е 75%. На седемнадесета задача правилно са отговорили 68%. С тези три задачи се измерват рецептивните умения на учениците, които показват степента на възприемане на художествения текст и откриване на специфичната поетика на Вапцаровия текст. Пропуските на учениците, които не са се справили с тези задачи, биха могли да се преодолеят чрез допълнителна работа в учебните часове върху художествения текст и поетичните изразни средства.

Задачи 13, 14 и 16 установяват уменията на учениците да възприемат и осмислят ролята на образите в творбата. Процентът на справилите се успешно с тези задачи е съответно 79%, 61% и 68%. Вероятни причини за допуснатите грешки са отсъствията на учениците в часовете, в които са преподавани нови знания, както и повърхностен невнимателен прочит на творбата. Резултатите могат да се повишат чрез допълнителна работа върху художествения текст – анализ на фрагменти от него например.

Верен отговор на задача 9 са дали 50% от учениците, което показва, че само половината от дванадесетокласниците възприемат в емоционално отношение художествения текст. 71% са верните отговори на задача 10, с която се измерват рецептивните умения за възприемане на художествените внушения, създадени от конкретни образи и картини. Висок е процентът (79%) на учениците, дали правилен отговор на задача 18, което показва умения за възприемане на творбата, като се отчита ролята на специфичните изразни средства. На

задача 12 са отговорили вярно едва 39% от учениците, а на задача 20 – 46%. Сравнително ниските резултати дават основание да се направи констатацията, че тези задачи са се оказали най-трудни за учениците. За да се отговори на тези задачи, би трябвало да се познава много добре както конкретния художественият текст, така и възгледите на автора, а също и историческата действителност, породила идеята за създаване на стихотворението. За преодоляване на трудностите трябва да се проведе допълнителна работа чрез запознаване с допълнителни материали – документи, музейни експонати, статии, филми и др.

2. Интерпретативно съчинение. През последните два учебни часа, предвидени за изучаване на стихотворението „Вяра“ от Никола Вапцаров, на учениците беше поставена задача да напишат интерпретативно съчинение върху една от темите по избор.

Участващите в изпълнението на задачата да се напише интерпретативно съчинение, бяха също 28. Времето за работа е два учебни часа, или 90 минути.

Продуктивните умения се разделят на три вида:

- 1) литературни компетентности;
- 2) компетентности при изграждане на аргументативен текст;
- 3) езикови компетентности.

Максималният брой точки е 30, разпределен съответно по критериите:

- 10 точки за литературни компетентности;
- 12 точки за компетентности за изграждане на аргументативен текст;
- 8 точки за езикови компетентности.

Резултатите показват 80% успеваемост по показателя „разбиране на условния характер на художествената творба“. Почти същият процент – 82% – е резултатът по отношение приложението на знанията за автора и творбата. 60% успеваемост е показана по отношение на уменията за прилагане на знанията за строежа и функционирането на художествената творба и уменията за интерпретиране на художествения смисъл. Резултатът от проверката на литературните компетентности (критерий 1) е 74% успеваемост.

Резултатите показват, че учениците срещат най-големи трудности при изграждане на аргументативен текст (критерий 2). Срещат трудности при създаването на теза и при изграждането на целенасочена и задълбочена аргументация. Възможните причини за това са недостатъчната самостоятелна работа и рефлексията на учениците спрямо собственото им разбиране за поезията на Вапцаров; малкото часове за практическа работа, критическият прочит на допълнителна литература. Като цяло, уменията за създаване на аргументативен текст са постигнати на 59%.

Проверката на езиковите компетентности (критерий 3) показва, че 73% от учениците владеят и прилагат лексикалната норма. Най-нисък е процентът на успеваемост при прилагане на граматичната норма. Равен е резултатът от

проверката на уменията за приложение на правописната и пунктуационната норма. Общата успеваемост, показана от учениците при проверката на писмените им работи, е 69%.

След като проверих съчинението на всеки ученик, изчислих неговия текстов бал. Резултатите от интерпретативното съчинение според степента на усвояване са дадени в следващата таблица, като към всяка категория са определени броят на учениците, които принадлежат към нея, и процентното им съотношение.

Таблица 3

Степен	ИС	
	Брой ученици	Р%
Много под средното равнище	2	7%
Под средно равнище	4	14%
Средно равнище	9	32%
Над средното равнище	7	25%
Много над средното равнище	6	22%

От таблицата ясно се вижда къде е максималният брой ученици – 9, което показва средна степен усвоеност на знанията. Това е добър показател за методиката на преподаване на новия учебен материал. Броят на учениците, попаднали в категорията на средно равнище на усвояване на знанията, е 32%. Най-малък е процентът на учениците, показали усвоени продуктивни умения много под средното равнище. Получените резултати от проверката на писмените работи, показващи равнище на усвоени продуктивни умения, са представени чрез кръгова диаграма (фиг. 2).

Чрез данните от следващата таблица конкретизирах постиженията на дванадесетокласниците по отношение на ИС. Това даде възможност да направя количествен и качествен анализ и да набележа мерки за оптимизиране на обучението там, където резултатите са най-слаби.

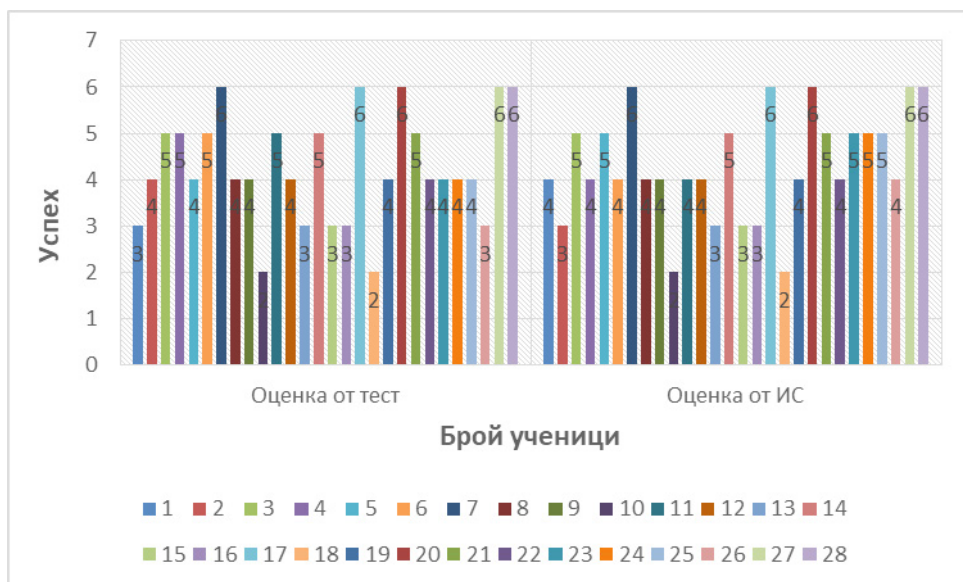

Фигура 2

Таблица 4. Резултати на учениците от XII клас от ИС и техните оценки

Брой точки, постигнати от учениците														
№ на учени-ка	Име на ученика	Литературни компетентности			Компетентности за създаване на аргументативен текст				Езикови компетентности				Общ брой точки	Оцен-ка
		1 показ-л	2 показ-л	3 показ-л	1 показ-л	2 показ-л	3 показ-л	4 показ-л	1 показ-л	2 показ-л	3 показ-л	4 показ-л		
1	Ангел	1	1	3	2	3	2	2	1	2	1	1	19	4,53
2	Анди	1	1	1	2	1	2	2	1	2	1	1	15	4,00
3	Ангелина	2	3	3	4	4	2	2	2	2	2	2	28	5,73
4	Антон	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	2	19	4,50
5	Атанас	1	1	1	0	1	2	1	1	1	1	2	12	3,60
6	Джевджет	0	1	0	0	0	1	1	1	0	0	1	5	2,00
7	Дима	1	1	2	2	3	2	2	2	2	2	2	21	4,80
8	Евдокия	3	2	3	3	4	2	2	2	2	2	2	27	5,60
9	Едвин	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	23	5,07
10	Елена	2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	23	5,07
11	Елхан	1	1	2	1	2	2	2	1	1	1	2	16	4,13
12	Златка	1	0	1	0	1	2	1	1	0	0	1	8	3,06
13	Иван З.	1	1	1	1	2	2	2	1	2	0	1	14	3,87
14	Иван Ш.	0	0	1	1	1	2	2	2	2	0	1	12	3,60
15	Левент	1	1	1	0	1	2	2	1	1	1	1	12	3,60
16	Магдалена	1	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	23	5,07
17	Мария	2	3	3	3	4	2	2	2	2	2	2	27	5,60
18	Мартин	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2,00
19	Мустафа	1	1	1	1	1	0	1	1	0	0	1	8	3,06
20	Николай	2	1	1	1	0	2	2	1	1	0	1	12	3,60
21	Петя	2	3	3	3	4	2	2	2	2	2	2	27	5,60
22	Светослав Г.	1	1	1	1	0	1	1	1	0	0	1	8	3,06
23	Светослав Ч.	0	0	2	0	1	2	2	2	2	1	1	13	3,73
24	Фатме	3	1	2	2	2	1	2	1	1	2	2	22	4,53
25	Фикрет	1	0	1	1	1	2	2	2	1	0	1	12	3,60
26	Шанай	1	1	2	1	1	2	2	1	2	1	1	15	4,00
27	Юлияна	1	0	1	0	0	1	2	1	0	0	2	8	3,06
28	Яна	2	3	3	3	4	2	2	2	2	2	2	27	5,60
К(Р) % на успеваемост по показатели		80%	82%	60%	67%	54%	58%	57%	70%	73%	48%	68%		
		74%			59%				65%					
Общ процент успеваемост при ИС		66%												

На базата на резултатите от теста и ИС направих изследване на зависимостта между резултатите от теста и резултатите от писмените работи на учениците. Проверих как знанията и рецептивните умения влияят върху продуктивните умения. Резултатите от теста и от ученическите съчинения са представени чрез следната графика (фиг. 3):

Фигура 3

Графиката показва, че най-често срещаната оценка е добър (4.00) и по двете форми на изследване – общо 20 добри оценки (10 за теста и 10 за интерпретативното съчинение). Този резултат е добър, но задачата ми е да включа повече задачи за създаване на аргументативен текст – както за усъвършенстване на умения за по-задълбочено възприемане на художествен текст, така и за правилното езиково оформление на интерпретативното съчинение като основен критерий в учебната програма за XI и XII клас. Няма драстична разлика и в другите оценки – например броят на много добрите оценки за интерпретативното съчинение е 7 и за теста – 6, което показва, че практически повече ученици умеят да създават аргументативен текст на много добро равнище. Няма разлика при отличните оценки (5 шестици от теста и 5 от интерпретативното съчинение).

Най-показателна за съпоставката на резултатите от двата инструмента за изследване е степента на корелационна зависимост между явлениято фактор (тест) и явлениято резултат (интерпретативно съчинение), за да се достигне до значими изводи за бъдещата работа. За тази цел използвах статистическия метод за определяне на коефициента на Браве. След изчисление на коефициента на корелационна зависимост получих стойност: $r = 0.88$. Отчетох, че посочената зависимост се вменява в определението **силна**. Тази констатация потвърди хипотезата, че рецептивните знания и умения на учениците, показани с теста, са в силна връзка с продуктивните умения за съставяне на интерпретативно

съчинение. Дванадесетокласниците се справят с лекота с отделни тестови въпроси, както и с поставената творческа задача, независимо че се изправят пред трудността да спазват всички изисквания комплексно – едновременно да съобразяват и съдържанието, и формата на своите интерпретативни съчинения: да изграждат адекватна на художествения текст аргументация, да не се отклоняват от поставената задача, да спазват основните езикови норми, да оформят абзаци.

Изводът е, че литературните знания и уменията за четене и цялостно възприемане на художествения текст влияят върху продуктивните умения на дванадесетокласниците. Има обаче и други фактори, от които зависят резултатите. Продуктивните умения са по-трудно усвоими за учениците. Те се изграждат продължително, като процесът на работа върху тяхното развиване започва още в началната училищна степен. Значение има мотивацията на ученика за четене не само на художествена литература, но и на урочните статии в учебника, както и на други текстове от литературни критики. Проведената диагностика доказва, че най-комплексният и обективен инструмент за изследване на учениковите компетентности в XII клас остава създаването на интерпретативно съчинение. В случая най-важно се оказва изграждането на отговорно отношение у учениците към продуцирането на собствен текст.

Изводи. Настоящата статия е подчинена на стремежа да се отговори на най-актуалните проблеми, свързани с обучението по български език и литература в дванадесети клас, и по-конкретно при изучаване на една от най-популярните творби – стихотворението „Вяра“ от Никола Вапцаров. Особено важно е учениците да осъзнаят значимостта на придобитите знания и рецептивни умения за развиване на продуктивните умения, необходими при създаване на собствен аргументативен текст.

Работата, свързана с диагностичното изследване, както и анализът на резултатите, ми дават основание да направя следните изводи.

– Нивото на усвоените знания и умения е около средното. Полученият среден коефициент при проверката на теста е $K_{\text{ср}} = 0.62$, а от писмените работи $K_{\text{ср}} = 0.66$. По-голямата част от учениците притежават необходимите знания за автора и творбата и имат изградени умения за възприемане на художествения текст и за интерпретацията му.

– Добри са постиженията при задачите, изискващи знания за литературно-историческия контекст.

– Малко са учениците, показали знания под средното равнище. Затрудняват се при отговора на задачи, свързани с творчеството на поета. Подценено е знанието за биографията на автора.

– Измерването на рецептивните умения показва добро равнище на усвоеност. По-голямата част от учениците показват добра рефлексия спрямо пос-

ланията на художествения текст в идейно и в емоционално отношение, но смятам, че работата по развиване на тези умения трябва да се задълбочи.

– Над средното равнище са показаните умения за откриване на поетичните изразни средства. Учениците оценяват ролята на художествените изразни средства за постигане на художествено въздействие.

– Продуктивните умения са добре развити. По-голямата част от учениците са на средно и над средно равнище. Най-често трудностите са при оформянето на тезата, при създаването на цялостен, логически свързан текст и при постигане на задълбочена и изчерпателна аргументация. Затруднения създава и прилагането на граматичните норми, като повечето грешки са при употребата на членната морфема на имената от мъжки род.

Анализът на задачите, поставени чрез теста и чрез интерпретативното съчинение, спомага не само да се установи нивото на постиженията, но и да се потърсят причините за допуснатите грешки. Получената информация от направеното измерване на постиженията на учениците е полезна, защото дава възможност за подобряване на методиката на преподаване, така че учебният материал да бъде усвоен от максимален брой ученици. Позитивното в случая е, че проведеното диагностично изследване установи интерес на учениците към творчеството на Никола Вапцаров, към стихотворението „Вяра“ и неговата творческа история, проблематика и нравствени послания.

ПРИЛОЖЕНИЕ: ТЕСТ

Уважаеми ученици, целта на този тест е да се установи равнището на знанията за особеностите на модерната българска поезия с оглед изучаването на поезията на Никола Вапцаров (стихотворението „Вяра“).

1. Къде е роден Никола Вапцаров?

А) Банско	Б) Мехомия (Разлог)
В) Горна Джумая (Благоевград)	Г) Свети Врач (Сандански)

2. През 1940 г. излиза „Моторни песни“, която е:

А) втората книга на поета	Б) единствената книга на поета
В) една от многото книги на поета	Г) последната от многото книги на поета

3. Като имате предвид структурата и общото послание на стихосбирката „Моторни песни“, отговорете на въпроса какъв смисъл НЕ носи нейното заглавие:

- А) убеждение, че машините са по-съвършени от човека
- Б) увереност в техническия прогрес
- В) възхвала на труда на работника
- Г) опоектизиране на машината като емблема на новото време

4. Към кой етап от българската литература според литературната история можем да отнесем творчеството на Никола Вапцаров?

- А) към етапа след Първата световна война
- Б) към развитието на българския културен живот през 30-те години
- В) края на 30-те и началото на 40-те години на XX век
- Г) към нито едно от изброените

5. На кое литературно направление е представител Никола Вапцаров?

- А) романтизъм
- Б) символизъм
- В) социалистически реализъм
- Г) нито едно от изброените

6. Какво не е типично за поезията на Вапцаров?

- А) архаични думи и изрази
- Б) всекидневни думи и изрази
- В) непоетична лексика
- Г) лаконизъм на фразата и синтактична краткост

7. На кое от изброените произведения Никола Вапцаров не е автор?

- А) „Песента на човека“
- Б) „Вяра“
- В) „Хроника“
- Г) „Пролет“

8. Стихотворението „Вяра“ разкрива вярата на поета във:

- А) доброто и в човека
- Б) тържеството на правдата
- В) необходимостта от свобода
- Г) безсмъртието

9. Кой от изброените тематични кръгове е извън смисловия обхват на стихотворението „Вяра“:

- А) безусловната любов и привързаност на човека към живота
- Б) вярата като жизненопотребен градивен елемент на човешкото съществуване
- В) ускореното техническо развитие на живота
- Г) противоречивото отношение на човека към живота

10. Коя от следните думи НЕ е ключова за разбиране на Вапцаровата концепция за живота?

- А) смирението
- Б) суровостта
- В) жестокостта
- Г) омразата

11. Стихотворението „Вяра“ се отличава със своята сложна композиция. Колко са частите ѝ?

- А) изградено е от 3 строфи
- Б) изградено е от 8 строфи
- В) изградено е от 10 строфи
- Г) изградено е от 9 строфи

12. В поезията на Вапцаров човекът е представен от гледна точка на:

- А) романтическият светоглед
- Б) модернистичният светоглед
- В) хуманистичният светоглед
- Г) пролетарският светоглед

13. Кои са най-значимите образи във „Вяра“ на поета Вапцаров?

- А) животът и вярата
- Б) историята и машината
- В) семейството и родината
- Г) човекът и времето

14. Посочете ВЯРНОТО твърдение.

- А) Вярата на Вапцаров е само социална.
- Б) Вярата на Вапцаров е само историческа.
- В) Вярата на Вапцаров е социална, а не историческа.
- Г) Вярата на Вапцаров не е само социална, нито само историческа, тя е свързана с екзистенциален копнеж.

15. Каква е Вапцаровата концепция за човека? Посочете вярното твърдение.

- А) Човекът е нищожен пред безкрайните пространства на Космоса и се примирява с това.
- Б) Човекът е нищожен не само пред безкрайните пространства на Космоса, но и пред бурите на историята, и не се примирява с това.
- В) Човекът не е нищожен пред безкрайните пространства на Космоса и не се примирява с това.
- Г) Човекът не е нищожен нито пред безкрайните пространства на Космоса, нито пред бурите на историята.

16. Вапцаровият човек във „Вяра“ не е носител на:

- А) обичта
- Б) вярата
- В) омразата
- Г) делото

17. Каква художествена фигура откривате в подчертаните думи?

Ето – да кажем, вий вземете – колко –
пшеничено зрънце от моята вяра...

- А) литота
- Б) хипербола
- В) метафора
- Г) метонимия

18. Посочете НЕВЕРНИЯ отговор. Вярата в бъдещето на човека в поезията на Вапцаров е утвърдена чрез образа на:

- А) неразрушимата опора на съществуването
- Б) битието като творческа възможност
- В) дама от хайлайфното общество
- Г) вярата като опора на всяко индивидуално откривателство

19. Според стихотворението „Вяра“ Вапцаровият лирически герой вярва във:

- А) победата на комунизма и установяването на неговата власт по цялата земя
- Б) надделяването на доброто над злото в душата на човека
- В) бъдещия по-справедлив свят
- Г) съзидателните способности на българския народ

20. Лирическият герой във Вапцаровата поезия:

- А) търси своето място в живота и се бори за достойно съществуване
- Б) се опитва да разгадае световните загадки и размишлява върху съдбата на човека
- В) оспорва традиционните нравствени ценности и се стреми да изгради нови такива
- Г) изпитва омраза към класовия враг и налага своите пролетарски убеждения

NOTES / БЕЛЕЖКИ

1. В теста съм включила както свои задачи, така и тестови задачи от следните източници:
http://myschoolbel.info/PomagaloDZI/TestDZI/15N_Vapcarov_Test.pdf
<http://testove.pomagalo.com/view/3955/test+po+literatura+nad+nikola+vapcarov/>;
<http://www.sugb.bg/matura/testove/Vapcarov.pdf> ; <http://www.sugb.bg/matura/test13.html>

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Yordanova, U. (2011). Nevyzmojnoto ocenjavane po literatura. *Bylgarski ezik i literatura*, kn. 1/2011 [Йорданова, Ю., Невъзможното оценяване по литература. *Български език и литература*, кн. 1/2011].
- Dimchev, K. (2011). Kompetentnostniyat podhod po bylgarski ezik i literature. *Bylgarski ezik i literature*, kn. 1/2011 [Димчев, К. (2011). Компетентностният подход по български език. *Български език и литература*, кн. 1/2011].
- Krystev, E. (2010). *Metodika na obuchenieto po literatura*. Plovdiv: Kontekst [Кръстев, Е. (2010). *Методика на обучението по литература*. Пловдив: Контекст].
- Rasheva-Merdjanova, Y. & K. Mihova (2012). Konceptiqta za postijeniqtа na uchenicite poo BEL – ot DOI do konkretnite standarti za ocenqvane

- ot ichhitelq v procesa na obuchenie. *Bylgarski ezik i literatura*, kn. 4, 2012 [Рашева-Мерджанова, Я. & К. Михова (2012). Концепцията за постиженията на учениците по БЕЛ – от ДОО до конкретните стандарти за оценяване от учителя в процеса на обучение. *Български език и литература*, kn. 4, 2012].
- Stefanov, V. & Al. Panov (2002). *Literatura za XII klas, ZP I PP*. Sofia: Anubis [Стефанов, В. & Ал. Панов (2002). *Литература за XII клас, ЗП и ПП*. София: Анубис].
- Chakurov, T. & T. Stoykova (1977). *Uzpriemane na literaturnoto proizvedenie*. Sofia: Narodna prosveta [Чакъров, Т. & Т. Стойкова (1977). *Възприемане на литературното произведение*. София: Народна просвета].
- Igov, Sv. (1993). *Istoriya na bylgarskata literature 1878 – 1944*. Sofia: BAN [Игов, Св. (1993). *История на българската литература 1878 – 1944*. София: БАН].
- Simeonov, I. (2003). *Interpretatsii na literaturni temi*. Plovdiv: Lettera [Симеонов, И. (2003). *Интерпретации на литературни теми*. Пловдив: Летера].
- Vaptsarov, N. (1995). *Novi izsledvaniya (sb.)*, Blagoevgrad [Вапцаров, Н. (1995). *Нови изследвания (сб.)*. Благоевград].

DIAGNOSTICS ON THE KNOWLEDGE AND SKILLS OF THE STUDENTS 12TH GRADE IN STUDYING “VYARA” BY NIKOLA VAPTSAROV

Abstract. This article features on the experience of the teacher to change the perspective of teaching and studying the poetry of Vaptsarov – often stylistically marked with high rhetoric; even the most exalted phrases are referring to the internal flow of thoughts about the human being, his values, life, art, love and faith.

✉ **Ms. Zaprina Glushkova**
„Nikola Vaptsarov“ Secondary School
Hadzidimovo, Bulgaria
E-mail: zaprina_glouchkova@abv.bg